

ВИДИ НОУ-ХАУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ОФОРМЛЕННЯ. МОЖЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ТЕХНІЧНЕ НОУ-ХАУ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

**КОЛОСОВ О. Є., к.т.н., с.н.с., ПАНОВ Є. М., д.т.н., проф., СІВЕЦЬКИЙ В. І., к.т.н., проф.
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»**

Наведено інформацію про наявні види ноу-хау і особливості їхнього оформлення, а також можливості захисту прав на технічне ноу-хау в українському законодавстві. Подано стислу характеристику змісту управлінських, комерційних і фінансових ноу-хау, а також більш розгорнуту характеристику технічного ноу-хау. Наведено структуру оформлення ноу-хау на пристрій і технологію, а також приклад ноу-хау.

Вступ

Положення про об'єкти права інтелектуальної власності, що створені в НТУУ «КПІ» [1], визначає дії працівників, докторантів, аспірантів та студентів НТУУ «КПІ» при виконанні ними своїх професійних обов'язків у рамках виконання науково-дослідної тематики згідно посадових інструкцій. Це положення є актуальним, особливо з точки зору приєднання України до СОТ у 2008 р.

У п. 1.3 цього Положення подано таке визначення одного з нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, а саме ноу-хау: «Ноу-хау – відомості технічного, економічного тощо характеру, що існують у вигляді інформації, у тому числі в режимі комерційної таємниці, навичок, досвіду, що не охороняються як об'єкти промислової власності та не розкриті з різних причин».

Вважаємо за доцільне глибше розкрити сутність цього визначення. Адже сьогодні багато хто з наукових та інженерно-технічних працівників і підприємців пов'язує своє матеріальне благополуччя саме з ноу-хау. Тому бажано, щоб більша кількість осіб, причетних до розроблення й використання ноу-хау, знала про існуючі види ноу-хау та особливості їхнього оформлення, а також про можливості захисту прав на технічне ноу-хау в українському законодавстві.

Види ноу-хау

Залежно від виду виконуваної роботи, у результаті якої були отримані ноу-хау, їх можна умовно розподілити на технічні, управлінські, комерційні, фінансові.

Згідно з [2] технічне ноу-хау – це логічний результат, що забезпечує технічне досягнення (воно може бути додатковим елементом, який істотно підсилює ефективність патентного захисту винаходів та інших науково-технічних досягнень). Технічне досягнення – це реальний пріоритет над існуючим технічним рішенням. Нетривіальне технічне рішення – це рішення, що не має аналогів.

Технічні ноу-хау можна класифікувати на:

- науково-дослідні в області НДР;
- конструкторські в області ДКР;
- технологічні й виробничі – «секрети виробництва»;
- розрахункові – в області інженерних розрахунків;
- проектні – в області проектування промислових і цивільних об'єктів та інші.

Зміст управлінського ноу-хау полягає звичайно в більш ефективних структурах і методах управління, простих і надійних структурних зв'язках як по вертикалі, так і по горизонталі, у чіткому розподілі обов'язків та їхнього змісту, функціональній взаємодії структурних підрозділів, методах взаємодії фірм, що кооперуються, (наприклад, фірми, що випускає продукцію, з постачальниками, фірмами, що реалізують продукцію та експлуатують її).

Великою цінністю в області управління (менеджменту) є ноу-хау, пов'язані з використанням електронно-обчислювальної техніки й машин [3].

Комерційне ноу-хау звичайно полягає в передачі знань і досвіду в області реалізації продукції, містить дані щодо кон'юнктури ринку, про найбільш досвічених та авторитетних фірм-посередників, збутових фірм у країнах збуту продукції, доцільні форми реалізації продукції, організації її реклами тощо.

Фінансові ноу-хау містять відомості про найбільш вигідні форми використання коштів, цінних паперів, акцій, капіталовкладень з урахуванням курсів валют, особливостей національних податкових систем, митних обмежень, відомостей про банківські об'єднання, форми кредитування тощо.

Найчастіше фінансове ноу-хау тісно переплетено з комерційним, а управлінське – із комерційним. Однак за характером відомостей, знань і досвіду між ними можна провести чітку грань.

У [4] наведено сутність і види інформації, що може бути предметом ноу-хау (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Належність видів інформації до ноу-хау [4]

До ноу-хау звичайно належать:	До ноу-хау звичайно не належать:
1) технологічні секрети, які не вдається розкрити	1) суто торгові «секрети», наприклад:

<p>аналізом товарів, доступних на вільному ринку, наприклад:</p> <ul style="list-style-type: none"> – критерії вибору найкращої основної (а іноді – і допоміжної) сировини; – конкретні склади сировини, зокрема: склади шихти в металургії, виробництві скла і керамічних виробів; склади сирих гумових сумішей, деяких лакофарбових матеріалів; склади мастильно-охолоджуючих середовищ для оброблення матеріалів різанням, гартувальних та інших рідких технологічних середовищ і регульованих газових атмосфер промислових печей; склади основ купажних вин і багатьох слабо- й безалкогольних напоїв; склади промислових електролітів; – оптимальні режими обробки сировини і напівфабрикатів; – критерії вибору і показники якості найкращих знарядь праці (особливо, інструментів і технологічного оснащення) та оптимальні прийоми їхнього використання; – повна і точна інформація про промислові продукти й технологію їхнього виробництва, прихована в комплектній технічній документації; – бази знань, бази даних, логічні та/чи математичні алгоритми і складені на їх основі програми для обчислювальних машин, зокрема алгоритми і програми управління технологічними процесами, бази знань, алгоритми і програмні комплекси автоматизованого проектування довільних об'єктів техніки; 2) особистий професійний досвід працівників промисловості, сільського господарства і охорони здоров'я, який звичайно передають «з рук в руки» та який все частіше намагаються фіксувати у вигляді так званих «експертних систем», а саме: <ul style="list-style-type: none"> – навички високоєфективного виконання будь-яких технологічних операцій у будь-яких галузях народного господарства; – досвід діагностики, профілактики і лікування захворювань людей і тварин 	<ul style="list-style-type: none"> – дані про собівартість і прибутковість виробництва довільних товарів; – дані про платоспроможність підприємств і фізичних осіб; – методи ведення бухгалтерського обліку; – типові умови торгових операцій; – зміст реклами до її обнародування тощо; 2) відомості, приховування яких суперечить етичним або юридичним нормам, наприклад: <ul style="list-style-type: none"> – інформація про небезпечні для людей та/чи навколишнього природного середовища властивості товарів промислового призначення та інформація про правила безпечного споживання таких товарів; – інформація про заходи безпеки, яких потрібно дотримуватись, аби уникнути збитків для людей та/чи навколишнього природного середовища при транспортуванні або зберіганні товарів промислового призначення; при знешкодженні або утилізації відходів виробництва чи споживання таких товарів; 3) особистий професійний досвід політиків, діячів мистецтва, працівників торгівлі і сферу послуг і професійних спортсменів. <p><i>Примітка. Слід звернути увагу на слово «звичайно» в заголовку колонки, яке змінює його значення, оскільки термін «технологія» сьогодні трактують все ширше. Прикладами технології є:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – методи кризового управління підприємствами; – методи стимулювання попиту на довільні товари і послуги; – методи просування кандидатів на виборні посади; – методи легальної мінімізації оподаткування; – методи оптимізації перевезень. <p><i>Їх іноді пропонують до продажу як ноу-хау, хоча набагато частіше пропонують лише послуги, засновані на їхньому застосуванні</i></p>
--	--

У табл. 2 наведено сутність можливих ноу-хау при здійсненні управління і комерційної діяльності та наданні фінансових послуг, а також зміст охороноздатних рішень та технічних ноу-хау в НДР, роботах зі створення і промислового освоєння об'єктів нової техніки і технології.

Таблиця 2 -Сутність можливих ноу-хау

Види робіт/послуг	Результати реалізації ноу-хау	Приблизний зміст ноу-хау
Управлінські		
Управління і менеджмент в організаціях	Підвищення якості управління й менеджменту в організаціях і фірмах, що кооперуються, підвищення ефективності та продуктивності керування, а також результатів індивідуальної та суспільної праці. Одержання нових знань, досвіду, підвищення кваліфікації робітників і службовців при освоєнні нових видів управління. Заходи НОП та із застосування ПЕОМ у керуванні	Вибір ефективних структур і методів керування, простих і надійних структурних зв'язків як по вертикалі, так і по горизонталі, у чіткому розподілі обов'язків та їхнього змісту, функціональній взаємодії структурних підрозділів, методах взаємодії фірм, що кооперуються. Використання електронно-обчислювальної техніки і машин
Комерційні		
Реалізація товарів та послуг	Вибір найефективішої тактики і стратегії реалізації маркетингової політики. Підвищення прибутків від реалізації товарів і	Передача знань і досвіду в області реалізації продукції, дані про кон'юнктуру ринку, найбільш досвідчені та авторитетні

Види робіт/послуг	Результати реалізації ноу-хау	Приблизний зміст ноу-хау
	послуг. Диверсифікація й розширення ринків збуту. Підвищення ефективності реалізації товарів і послуг, налагодження прямих зв'язків із виробниками, вибір найбільш досвідчених фірм-посередників	фірми-посередники, збутові фірми в країнах збуту продукції, найбільш доцільні форми реалізації продукції, організації її реклами тощо
Фінансові		
Надання фінансових послуг	Підвищення якості надання фінансових послуг, їх диверсифікація, збільшення прибутків. Одержання нових знань, досвіду, підвищення кваліфікації робітників і службовців при освоєнні нових видів послуг. Знаходи НОП та із застосування ПЕОМ у наданні фінансових послуг	Відомості про найбільш вигідні форми використання коштів, цінних паперів, акцій, капіталовкладень з урахуванням курсів валют, особливостей національних податкових систем, митних обмежень, зведень про банківські об'єднання, форм кредитування тощо
Технічні		
Фундаментальні НДР	Одержання нових знань, формулювання нових законів, наукові відкриття, науковий прогноз тощо. Підвищення кваліфікації шляхом одержання нових знань і досвіду в процесі НДР. Винаходи, пов'язані з розробкою наукової апаратури, способами проведення досліджень, одержанням нових речовин, створенням технологічних процесів. Досвід наукової організації праці, застосування ЕОМ та ін.	Знання і досвід в області організації й методів проведення НДР, застосування технічних засобів: апаратури, приладів, установок, ЕОМ тощо. Результати досліджень, що мають велике практичне значення. Відомості, що стосуються реалізації супутніх винаходів. Досвід організації НДР
Прикладні НДР	Одержання нових знань, рекомендації на розробку і проектування. Винаходи, пов'язані з макетуванням, моделюванням, способом проведення досліджень, розробкою випробувального і вимірювального обладнання, одержання нових речовин, дослідними технологічними процесами. Підвищення кваліфікації працівників внаслідок отримання нових знань і досвіду. Супутні дослідження й відкриття. Винаходи, пов'язані з проектуванням і розробками, одержані під час спільної роботи з розробниками і проектувальниками	Знання і досвід в області організації й методики проведення НДР, розроблення, виготовлення і випробування технічних засобів тощо, одержання нових речовин, що стосуються дослідних технологічних процесів, а також реалізації створених в процесі НДР винаходів. Досвід організації НДР
Розробка нової техніки і технології	Створення нової техніки і технології. Розробка креслень і дослідної технології. Створення обладнання та оснащення для освоєння об'єктів нової техніки. Винаходи і раціоналізаторські пропозиції, пов'язані зі створеними об'єктами, спеціальним обладнанням та оснащенням. Промислові зразки, пов'язані з естетичним оформленням зовнішнього вигляду об'єктів, інженерні розрахунки, що застосовуються при розробці об'єктів. Одержання нових знань, досвіду, підвищення кваліфікації при створенні нових об'єктів. Винаходи, пов'язані з створенням макетів, моделей, дослідних зразків, способами їхнього дослідження й випробування. Програми, пов'язані з розрахунками нових об'єктів, а також із застосуванням ЕОМ для проектування (САПР), випробувань і досліджень. Типові вузли, деталі, схеми, способи випробувань і досліджень	Знання і досвід в області проектування і конструювання певного вигляду виробів (об'єктів нової техніки), створення нових технологічних процесів, спеціального технологічного обладнання; в області інженерних розрахунків, а також для проектування, досліджень і випробувань (в тому числі програми ПЕОМ для цих цілей); в області проектування, виготовлення, випробувань і досліджень макетів, моделей дослідних зразків; пов'язані з реалізацією основних і супутніх винаходів, промислових зразків, створених під час розроблення. Досвід наукової організації праці розробників і дослідників. Програми та алгоритми для ЕОМ
Виробництво виробів	Готова продукція у вигляді виробів, засобів виробництва і споживання, винаходи і	Знання і досвід в області розробки і застосування процесів, оснащення,

Види робіт/послуг	Результати реалізації ноу-хау	Приблизний зміст ноу-хау
нової техніки і предметів споживання	раціоналізаторські пропозиції, пов'язані з розробленням технологічного процесу, оснащення, інструментів, обладнання, із механізацією та автоматизацією виробничих процесів, випробуванням продукції тощо. Одержання нових знань, досвіду, підвищення кваліфікації при освоєнні нових об'єктів. Винаходи й раціоналізаторські пропозиції, пов'язані із зміненням конструкції й технології під час виробництва. Типові технологічні процеси. Заходи НОП, із використання ЕОМ, підвищення якості й надійності продукції, із управління виробництвом	інструменту, обладнання, виробничих процесів. Знання і досвід з виконання виробничих операцій з високою продуктивністю праці, які забезпечують високу якість продукції. Знання і досвід, пов'язані з реалізацією основних і супутніх винаходів, рацпропозицій, промислових зразків. Знання і досвід з наукової організації праці, застосування ЕОМ, управління проектами. Програми і алгоритми для ЕОМ.
Проектування промислових об'єктів	Проекти об'єктів капітального будівництва промислових підприємств, комплексів з урахуванням передових методів будівництва, нових технологічних процесів, обладнання, механізації та автоматизацій виробничих процесів. Винаходи й раціоналізаторські пропозиції, пов'язані з проектуванням промислових об'єктів. Інженерні розрахунки, що застосовуються при проектуванні. Одержання нових знань, досвіду, підвищення кваліфікації під час проектування	Знання і досвід в області передових методів проектування. Непатентоздатні проектні рішення (розміщення обладнання, планування виробничих приміщень тощо). Знання і досвід в області застосування ЕОМ, НОП. Знання й досвід інших організацій-розробників процесів і обладнання, використаних у проектах. Методи інженерних досліджень. Знання і досвід, пов'язані з реалізацією закладених у проекти винаходів і рацпропозицій.
Будівництво промислових підприємств і об'єктів. Монтаж обладнання	Передача в експлуатацію промислових підприємств з відпрацьованим технологічним процесом, налагодженим обладнанням, навченим персоналом. Винаходи і рацпропозиції, пов'язані з будівництвом, монтажем, випробуванням, налагодженням обладнання і процесів. Одержання нових знань, досвіду, підвищення кваліфікації будівників, монтажників, наладчиків, експлуатаційників. Винаходи і рацпропозиції, спрямовані на покращання проєктів процесів, обладнання, монтажних, налагоджувальних, випробувальних робіт і методів експлуатації обладнання. Заходи НОП, із застосування ЕОМ та управління виробництвом.	Знання і досвід передових методів будівельних робіт, монтажу, випробування і налагодження обладнання, технологічних процесів. Знання і досвід в області розроблення і виготовлення монтажного, налагоджувального, випробувального обладнання, інструментів, способів монтажу, налагодження, випробування тощо. Знання і досвід із реалізації НОП, застосування ЕОМ, управління виробництвом. Знання і досвід, пов'язані з реалізацією основних і супутніх винаходів і рацпропозицій
Експлуатація промислового обладнання, нової техніки	Підвищення продуктивності праці і ефективності використання обладнання й техніки. Економія матеріалів, палива, електроенергії. Винаходи й рацпропозиції, пов'язані з підвищенням ефективності експлуатації, підвищенням якості профілактичного ремонту і зменшення простоїв обладнання. Винаходи, рацпропозиції, пов'язані із зміною конструкції, підвищенням якості ремонтних робіт і зменшенням простоїв. Заходи НОП і із застосування ЕОМ під час експлуатації	Знання і досвід в області ефективної експлуатації обладнання й техніки, підвищення продуктивності праці, економії матеріалів, палива, електроенергії, підвищення якості ремонтних робіт і зменшення простоїв. Знання і досвід в області НОП, застосування ЕОМ (зокрема, програми і алгоритми), управління виробництвом. Знання і досвід, пов'язані з реалізацією основних і супутніх винаходів і рацпропозицій

Можливості захисту прав на технічне ноу-хау в українському законодавстві

Правовий захист охоплює й судові процедури, отже значення можуть мати тільки такі визначення ноу-хау, які випливають з українських законів чи нормативних актів.

Оскільки ноу-хау – це об'єкт права інтелектуальної власності, то відносини щодо нього можуть бути врегульовані на основі Закону України «Про власність» [5] і Цивільного Кодексу України (ЦКУ) [6], якщо заздалегідь буде вирішене питання про ідентифікацію суб'єкта та об'єкта права за умов конфіденційності.

Оскільки вважається [7], що для встановлення авторства на ноу-хау досить засвідчити підпис автора на описі ноу-хау і час пред'явлення тексту в нотаріальній конторі, то розглянемо це питання більш детально.

Законодавством України передбачено три варіанти встановлення авторства:

а) згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [8] майбутній автор ОПІВ пред'являє державному органу (Держпатенту) певний текст і стверджує, що описане в ньому технічне рішення відповідає критеріям патентоздатності, новизни, винахідницького рівня і промислової придатності. Держпатент перевіряє твердження заявника шляхом порівняння з відомими об'єктами рівня техніки і виносить рішення щодо відповідності заявленого винаходу умовам патентоздатності. Після цього відомості про видачу патенту публікують, і автору видають охоронний документ – патент на винахід. Таким чином, у винахідницькому праві використовують перевірочний метод ідентифікації ОПІВ та охорони прав автора за допомогою охоронного документа;

б) відповідно до Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності, раціоналізаторських пропозицій в Україні майбутній автор подає підприємству заяву з описом раціоналізаторської пропозиції, що має задовольняти вимогам місцевої новизни й корисності, і в якому стверджується, що заявник є автором. Підприємство самостійно оцінює новизну і корисність раціоналізаторської пропозиції за наявною інформацією або за результатами дослідницької перевірки. У разі прийняття пропозиції заявнику видається свідоцтво, яке засвідчує наявність в пропозиції раціональності та авторство заявника. Отже, знов застосовано перевірочний метод ідентифікації фахівцями ОПІВ і засвідчення авторства за допомогою охоронного документа;

в) якщо, наприклад, автор написав симфонію, заніс її на носій інформації і надав останній із заявою про реєстрацію в Українське агентство з авторських і суміжних прав (УААСП) чи його правонаступнику, наявність ОПІВ встановлюють за фактом пред'явлення носія інформації після перевірки того, чи є ця інформація такою, що підлягає охороні. Авторство визначається шляхом звірки за каталогом реєстрації і засвідчується свідоцтвом про реєстрацію, що є охоронним документом. Отже, для об'єктів авторських і суміжних прав застосовується пред'явницький метод кваліфікації інформації як ОПІВ і перевірочний спосіб встановлення авторства. У такому разі під час подальшої перевірки (виконання) може бути виявлено плагіат.

З урахуванням наведених пояснень повернемося до нотаріального посвідчення предмета і суб'єкта ноу-хау. По-перше, нотаріус не може встановити, чи є в наданому на засвідчення тексті сутність ноу-хау (він не має спеціальних знань та інформації). По-друге, нотаріус не може знати про те, що у сусідній нотаріальній конторі той же текст надала інша особа. Отже, відсутні підстави як для ідентифікації тексту як ОПІВ, так і для засвідчення авторства.

В. Л. Куцевич вважав, що для фактичного придбання права авторства на ноу-хау необхідно і достатньо зафіксувати зміст ноу-хау, що пропонується, на будь-якому носії інформації, достатньому для ознайомлення з ноу-хау уповноважених осіб, і визначити на цьому носії інформації ім'я автора й назву ноу-хау [7]. Проте потім автор визнав вказане недостатнім, бо в розділі «Основні умови договорів про розробку ноу-хау» передбачив «процедуру визначення автора ноу-хау».

Досвід ліцензійної торгівлі ноу-хау демонструє інший шлях вирішення проблеми [3]. Відповідно до нього, про наявність ОПІВ і його автора свідчив ліцензійний договір (ЛД) на передачу права використання ноу-хау. У договорі ліцензіар декларує наявність в інформації ноу-хау, що передається, і своє авторство. А ліцензіат, підписуючи договір, погоджується з цим без перевірки, не знаючи при цьому суті ноу-хау, бо її розкрито не в самому договорі, а в додатках до нього, які надає ліцензіар в обумовлений термін після набуття договором чинності та здійснення ліцензіатом опціонного платежу. Така послідовність дій мала за мету захистити інтереси ліцензіара, якби ліцензіат спробував використати отриману інформацію безоплатно. Викладене вище можна кваліфікувати як ідентифікацію ОПІВ і встановлення авторства на основі місцевого пред'явництва.

Оскільки підставами для виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є договори та інші правочини (ст. 11 ЦКУ) [6], то ЛД є достатньою підставою для захисту прав автора ноу-хау в рамках його правовідношень з ліцензіатом. До того ж у ст. 11 зазначено, що підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Наведений перелік свідчить, що мова йде про об'єкти промислової власності та авторського права. Ця сукупність об'єктів у міжнародному праві називається інтелектуальною власністю (див. Стокгольмську конвенцію від 14.07.67, підписану й ратифіковану СРСР і окремо визнану в 1992 р. Україною).

У міжнародному праві не існує узагальненого визначення поняття «інтелектуальна власність» (ІВ), тому використовується прецедентний перелік об'єктів, який безперервно поповнюється. У 1967 р. відповідний перелік містив права, які стосувалися: літературних, художніх і наукових творів; виконавської діяльності артистів, звукозапису; радіо- і телепередач; винаходів у всіх областях людської діяльності; наукових відкриттів; промислових зразків; товарних знаків, знаків послуг, фірмових найменувань і комерційних позначень; захисту прав проти недобросовісної конкуренції, а також усіх інших прав, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях.

Текст ст. 41 Закону України «Про власність» [9] повністю узгоджено із Стокгольмською конвенцією, бо в ній перелік конкретних ОПІВ містять слова «та інші результати інтелектуальної діяльності».

У ст. 420 ЦКУ [6] зазначено, що до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми,

відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг); комерційні таємниці.

Переліки об'єктів права ст. 11 ЦКУ і ст. 4.2 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» [10] суперечать Закону «Про власність», якщо укладачі перших мали на увазі саме ОПВ, а не будь-які довільно вибрані об'єкти. Якщо перелік об'єктів, наведених у ст. 11 ЦКУ, розуміти як ОПВ, то ця стаття захищає право на технічне ноу-хау, оскільки права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій сфері, можуть бути витлумачені як вказівка на технічне ноу-хау.

Крім того, на сьогодні правовий захист ноу-хау є можливим лише на основі Закону України «Про інформацію» [11], згідно з яким під інформацією розуміють документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, які відбуваються в суспільстві, державі і навколишньому природному середовищі.

Таким чином, попри те, що вищезгадані нормативні акти, які містять визначення ноу-хау, регулюють різні сфери взаємовідносин і не належать до законодавства про інтелектуальну власність, можна вважати, що в Україні існує достатня правова база для захисту технічного ноу-хау.

Можливі форми представлення інформації при оформленні ноу-хау

Резюмуючи вищесказане, можна зробити висновок, що для представлення інформації як ноу-хау це має бути технічна, організаційна, комерційна, економічна та інша інформація, яка може сприяти підвищенню ефективності виробництва та іншої суспільно корисної діяльності або давати інший позитивний ефект, невідома третім особам, внаслідок чого вона має комерційну цінність. Враховуючи випадки, коли інформація може бути товаром, потрібно додати, що ця інформація має бути придатною до відчуження її власником. Тому не може вважатися як ноу-хау фізична, психологічна або інша здатність людини впливати на інших людей або здатність здійснювати дії, недоступні іншим людям.

Вище було сказано, що спеціальні правові норми (тобто спеціальне законодавство), які регулюють відносини відносно права на ноу-хау (нерозкрити інформацію), в Україні відсутні. Офіційної реєстрації ноу-хау (нерозкритої інформації) не існує, його суть має виключно конфіденційний характер: інформація має цінність, поки вона не розкрита іншими особами.

У зв'язку з цим визначити неправомірне використання «нерозкритої інформації» (тобто її використання без дозволу власника) і вимагати потім захисту свого порушеного права практично неможливо: адже інформацією можна заволодіти просто візуально, подивившись на записи, креслення, або натурні механізми. Цього може вистачити, щоб зрозуміти сутність інформації і можливості її використання. Таким чином, виходячи з проблеми забезпечення правового захисту ноу-хау (нерозкритої інформації), можна констатувати, що опис або будь-яка інша фіксація інформації на матеріальному носії являє собою підприємницьку небезпеку. Хоча це не означає, що така фіксація не може мати місце: просто в такому випадку необхідно буде вжити заходів щодо її захисту.

У той же час відсутність правових норм, які регулюють відносини відносно захисту права на ноу-хау, не означає, що "ноу-хау" (нерозкрита інформація) не може бути об'єктом цивільного обороту.

Ст. 13 Закону України «Про господарські товариства» [12] передбачено, що внесками учасників в статутний фонд можуть бути, зокрема, майнові права на інтелектуальну власність. Із вказаних вище визначень терміну ноу-хау випливає, що ноу-хау є результатом інтелектуальної діяльності. Відповідно до ст. 41 Закону України «Про власність» [9], ноу-хау, як результат інтелектуальної діяльності, є об'єктом інтелектуальної власності. Майновими правами інтелектуальної власності, зокрема, є: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виняткове право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виняткове право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності. Отже, право на використання ноу-хау може виступати як внесок до статутного фонду товариства (при цьому зазначимо, що підприємство оприбутковує не сам матеріальний носій ноу-хау, а право на його використання).

Відповідно до ст. 4 Закону [12], вид внеску (наприклад, нематеріальний актив у вигляді ноу-хау, що належить до організації трудового процесу тощо), його вартість, порядок і терміни внесення необхідно вказати в засновницьких документах (засновницькому договорі). Внесок ноу-хау до статутного фонду фактично означає, що учасник надає право використовувати інформацію, що є суттю конкретного ноу-хау. При цьому сторони можуть самостійно визначити порядок передачі такої інформації.

Виходячи з того, що в більшості випадків внаслідок великого обсягу та з інших причин передати інформацію і надалі ефективно її використовувати без відповідної фіксації на матеріальному носії неможливо (принаймні, існує ймовірність неправильного її застосування), передача права супроводжується передачею відповідної документації (носія цієї інформації).

Сьогодні правовий захист ноу-хау є можливим лише на основі Закону [11], де під інформацією розуміють документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, які відбуваються в суспільстві, державі і навколишньому природному середовищі. Під джерелами інформації розуміють передбачені або встановлені законом носії інформації: документи та інші носії інформації – матеріальні об'єкти, які зберігають інформацію, а також повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи.

Отже, документування інформації, що є суттю ноу-хау, надає, по-перше, можливість її захисту, по-друге, можливість обґрунтування перед податковими органами правомірності і здійснення внеску до статутного фонду. Тому рекомендується відображати суть ноу-хау на матеріальному носії.

Крім того, враховуючи зацікавленість власника ноу-хау (у цьому разі – учасника в статутному фонді підприємства) у його правовій охороні (і взагалі у правомірності його існування), у договорі між учасником і підприємством необхідно визначити сферу використання ноу-хау і відобразити заходи щодо збереження конфіденційності (секрету) інформації, яка складає його суть. Ці заходи можуть бути різними, наприклад: збереження інформації шляхом умовчування (нерозголошення); якщо передача інформації супроводжується передачею матеріальних носіїв інформації, то це може бути також зобов'язання зберігати в таємниці носії інформації. За порушення кожного виду зобов'язань необхідно передбачити міру відповідальності.

Слід підкреслити, що в будь-якому випадку факт передачі права на інформацію (інакше кажучи, факт передачі інформації) і підтвердження її отримання (фактично – отримання інформації), а також відсутність у сторони, яка одержує інформацію, претензій до її вигляду і стану потрібно засвідчити в акті приймання-передачі, що є документом, на основі якого згодом буде оприбутковане ноу-хау.

Наведемо деякі визначення, які буде використано в подальшому.

Державна нотаріальна контора – елемент системи державних органів, що підтверджують права і факти, які мають юридичне значення.

Подання на торги – офіційна заява власника товару, у тому числі інтелектуального, потенційним покупцям товару.

Опціонна угода – попередня угода сторін про процедуру акції купівлі-продажу (зумовлює всі нюанси правил переговорів відносно купівлі-продажу товарів).

Експертна комісія покупця – комісія, що здійснює техніко-економічний аналіз технічного ноу-хау.

Договір купівлі-продажу ноу-хау – офіційна угода сторін щодо реалізації ноу-хау.

Конфіденційний – секретний, що не підлягає розголошенню.

Автор ноу-хау має самостійно, проаналізувавши інформаційні джерела, переконатися у відсутності аналогів його ноу-хау (це є вимогою техніки безпеки стосовно конфіденційності ноу-хау).

Технологія – сукупність знань про способи й методи оброблення продукту (матеріалів, речовин, програм, інформації тощо).

Алгоритм – комплекс послідовно виконуваних дій (кроків, етапів), спрямованих на вирішення винахідницької задачі (не строго математично, а в більш широкому розумінні).

Оформлення опису технічного ноу-хау

Технічне ноу-хау, як правило, може бути оформлене на прилад або технологію.

У роботі [2] запропоновано структуру опису технічного ноу-хау на пристрій або спосіб, яку, як ми вважаємо, доцільно використовувати при оформленні опису технічних ноу-хау.

Назва «Представлення ноу-хау... (офіційна назва технічного ноу-хау) на торги» (ця частина може бути і іншою).

Рекомендований обсяг опису становить 1...2 стор. друкованого тексту, але за необхідності може бути й більшим. Кожне речення необхідно нумерувати. Логіка побудови тексту повинна бути бездоганною з точки зору розкриття ноу-хау (стороння людина, яка читає опис, повинна зрозуміти доцільність придбання ноу-хау і те, що самостійно вона не в змозі реалізувати його без придбання додаткової конфіденційної інформації). Як правило, опис не містить формул, креслень, графіків, таблиць тощо. В описі не повинно бути помилок, виправлень або підчисток.

Опис складається з трьох частин, кожна з яких починається стандартно і має містити лише ті відомості, вимоги, параметри, без яких реалізація в життя ноу-хау є неможливою.

Структура ноу-хау на пристрій:

– першу частину починають словами: «Пристрій (прилад, механізм) складається з: 1, 2, 3...»;

– початок другої частини такий: «Пристрій (прилад, механізм) складають так: 1, 2, 3...»;

– початок третьої частини такий: «Пристрій (прилад, механізм) працює таким чином: 1, 2, 3...»

Якщо під об'єктом розуміти не лише матеріалізований в матеріалі пристрій, а й, наприклад, програмний продукт, який можна описати поданими частинами, на нього також можна оформити ноу-хау.

Структура ноу-хау на технологію:

– першу частину починають словами: «Технологія вимагає: 1, 2, 3...»;

– початок другої частини такий: «Технологія виготовлення (виробництва) складається з: 1, 2, 3...»;

– початок третьої частини такий: «Технологію (технологічний процес) реалізують (здійснюють) так: 1,2,3...».

Якщо технологія, алгоритм чи метод виконання розумових операцій визначають комплекс дій над об'єктом, то на них можуть бути оформлені ноу-хау.

Реєстрація опису технічного ноу-хау

Опис, як правило, реєструють у нотаріальній конторі за місцем проживання автора (авторів) ноу-хау, для іногородніх авторів – у міській нотаріальній конторі № 1. Реєстрацію здійснюють згідно чинного

законодавства. Підписи на аркушах проставляють у присутності нотаріуса. Реєструють факт подання документа (будь-якого).

Нотаріальною чинністю називається реєстрація часу подання документа. Це не що інше, як реєстрація пріоритету автора з точністю до хвилини.

Згідно закону, зміст документа нотаріуса не цікавить. Обсяг документа не регламентується, копії нотаріусу не залишають. Кількість прошнурованих примірників не обмежують. Нотаріальна держреєстрація фіксує власника ноу-хау і дозволяє йому розпоряджатися ним на власний розсуд. За реєстрацію ноу-хау в нотаріуса сплачують держмити.

Висновки

1. Відповідно до Положення про об'єкти права інтелектуальної власності, що створені в НТУУ «КПІ», а також проведеного аналізу видів ноу-хау, особливостей їхнього оформлення та можливостей захисту прав на технічне ноу-хау в українському законодавстві, встановлено, що документування інформації, яка являє собою суть ноу-хау, дає, по-перше, можливість її захисту, по-друге, можливість обґрунтування перед податковими органами правомірності і дійсності виконуваних операцій з нематеріальними активами, зокрема, у разі здійснення внеску до статутного фонду.

2. Наведено варіант структури опису технічного ноу-хау на пристрій та спосіб, яку доцільно використовувати при оформленні опису технічних ноу-хау. При цьому опис складається з трьох частин, кожна з яких починається стандартно й має містити лише ті відомості, вимоги, параметри, без яких реалізація в життя ноу-хау є неможливою.

3. Враховуючи зацікавленість власника ноу-хау в його правовій охороні і взагалі у правомірності його існування, у договорі між учасником і підприємством необхідно визначати сферу використання ноу-хау і відображати заходи щодо збереження конфіденційності (секрету) інформації, що відображає його суть.

Література

1. Положення про об'єкти права інтелектуальної власності, що створені в НТУУ «КПІ» // http://www.ntuu_kpi.kiev.ua.
2. Кузнецов Ю. М. Основи патентознавства та авторського права. – К.: ТОВ «ЗМОК», 2001. – 208 с.
3. Меньяло Л. А. Передача прав інтелектуальної власності. – К.: ЗАТ «Ін-т інтелект. власн. і права», 2004. – 168 с.
4. Куцевич В. Л. How you about «know-how»? – К.: ЗАТ «Ін-т інтелект. власн. і права», 2000. – 6 с.
5. Закон України від 07.02.91 № 917-ХІІ «Про власність».
6. Цивільний Кодекс України від 16.01.03 № 435-ІV // ВВР. – 2003. – № 40-44. – Ст.356.
7. Куцевич В. Л. Про ноу-хау // Інтелект. власн. – 2005. – №4. – С.32-38.
8. Закон України від 22.05.03 № 850-ІV «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».
9. Закон України від 07.02.91 № 917-ХІІ «Про власність».
10. Декрет Кабінета Міністрів України «О государственной пошлине».
11. Закон України від 12.10.92 № 2657-ХІІ «Про інформацію» // ВВР. – 1992. – № 48. – Ст.650.
Закон України від 19.09.91 № 1576-ХІІ «Про господарські товариства».